

HEINRICH
BÖLL
STIFTUNG
DERNEĐİ
TÜRKİYE
TEMSİLCİLİĞİ

Bu görüş yazısı, 'Foreign Policy for the 21st Century; Peaceful, Equitable, and Dynamic Turkey' başlıklı proje kapsamında Heinrich Böll Stiftung DerneĐi Türkiye TemsilciliĐi tarafından [Uluslararası İlişkiler Konseyi](#) ve [Global Akademiye](#) sağlanan destek çerçevesinde hazırlanmıştır.

Bu yazıya atıf için: Çiğdem Nas, "Çatışmaların Hüküm Sürdüğü Dünyada Ortak Zorluklar ve Çıkarlar" Panorama, Çevrimiçi Yayın, 13 Aralık 2022, <https://www.uikpanorama.com/blog/2022/12/13/cn/>

Telif@UIKPanorama. Çevrimiçi olarak yayımlanan yazıların tüm telif hakları Panorama dergisine aittir. Aksi belirtilmediği sürece, yayımlanan yazılarda belirtilen görüşler yalnızca yazarına/yazarlarına aittir. UİK, Global Akademi, Panorama Yayın Kurulu ile editörleri ve diğer yazarları bağlamaz.

Türkiye ve AB: Çatışmaların Hüküm Sürdüğü Dünyada Ortak Zorluklar ve Çıkarlar

Çiğdem NAS

Türkiye-AB ilişkileri geleneksel olarak uzaklaşma ve yakınlaşma ile öne çıkan dönemsel dalgalanmalar ve [döngülerle](#) ilerlemektedir. 2010'ların ortalarından bu yana ise katılım sürecinden daha çıkar odaklı ve hatta düşmanca bir ilişkiye doğru olumsuz yönde evrilmiştir. 2015-16'da yaşanan Suriyeli mülteci krizi ile bir miktar canlanan ilişkiler, orta vadede sürdürülebilir olmamıştır. 15 Temmuz 2016'daki başarısız darbe girişiminin ardından Türkiye'de ilan edilen olağanüstü hâl ve 2017'de yapılan referandumla cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçiş, AB'den gelen eleştirilerin artmasına ve Türkiye'nin [Avrupa'dan uzaklaştığına](#) dair yaygın bir kanaate yol açtı.

Türkiye'nin, Kopenhag Kriterleri'nin siyasi yönlerinden gitgide uzaklaşması, dış politika alanında artan anlaşmazlıklarla birleşince AB 2019'da "Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki [yasadışı sondaj faaliyetleri](#)" olarak değerlendirdiği girişimlerine karşı bir dizi yaptırım kabul etti. Bazı üye devletler ile AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi'nin Türkiye'yle daha ileri düzey gerginliği önleme çabalarının yanı sıra, ticaretin kolaylaştırılması, Gümrük Birliği'nin modernizasyonu, üst düzey diyalog ve taraflar arasında yeniden yakınlaşma sağlamayı amaçlayan [Pozitif Gündem](#) arayışlarının etkisi sınırlı kaldı ve Türkiye-AB ilişkilerini yeniden daha olumlu, güvenilir ve işbirlikçi bir yola sevk edilemedi.

Daha yakın dönemde Rusya'nın Ukrayna'yı işgali Avrupa güvenliği ve devletlerarası ilişkilerin temellerini sarstı. Soğuk Savaş sonrası dünyada çok boyutlu güvenlik tehditleri ile tanımlanan Avrupa güvenlik düzenine ilişkin değerlendirmeler, bağımsız ve egemen bir ülkenin ve halkının hayatta kalmasına yönelik temel bir tehdide ve dolayısıyla kurallara dayalı uluslararası sisteme yönelik tehdide karşı ortak savunma ihtiyacına odaklandı. Bu olağanüstü koşullar altında NATO aracılığıyla yürütülen ortak savunma taahhüdü kritik bir önem kazanırken, Ukrayna, Moldova ve Gürcistan, kısa sürede gerçekleşmesi mümkün gözükmeyen NATO üyeliğinin yanı sıra AB üyeliğine de başvurdular. Bu süreç AB'de genişleme tartışmalarını yeniden alevlendirirken, Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron'un Avrupa Siyasi Topluluğu (AST) oluşturulma önerisi, Rusya ve Belarus'u saldırganlığa karşı sembolik bir meydan okuma eylemi olarak dışarıda bırakarak, geniş Avrupa coğrafyasındaki tüm ülkeleri bir araya getirmeyi amaçlıyordu.

Hem NATO üyesi hem de Rusya ile Ukrayna arasında tarafsız arabulucu olarak konumu, Türkiye'yi değişen Avrupa güvenlik denkleminde kritik aktörlerden biri haline getirdi. Türkiye'nin Rusya'ya karşı yaptırım rejimine katılmaması ABD ve AB'de kaşları kaldırdıysa da, Karadeniz'de Rusya ve Ukrayna'ya sınır olan jeostratejik konumu, Ukrayna'nın savaş çabalarına verdiği destek ve Tahıl Anlaşması örneğinde olduğu gibi taraflar arasında arabuluculuk yapma çabaları Türkiye'ye karşı belirli ölçüde bir anlayış sergilenmesini de sağladı. Bununla birlikte AB, özellikle Gümrük Birliği çerçevesinde çift kullanımlı (*dual use*) özelliği taşıyan malların serbest dolaşımına ilişkin [AB yaptırımlarını baltalayabileceğinden](#), Türkiye'nin Rusya ile artan ticaretine ilişkin endişelerini belirtmekten geri durmadı. Bu nedenle, ekonomik ve ticari önceliklere dayalı ve sadece çıkarlar üzerinden ilerleyen bir ilişki modeli

siyasi farklılıklar, artan anlaşmazlık ve güvensizlik ile daha yakın ilişki kuramama ve işbirliği yapamama nedeniyle her an kayalara çarpabilir.

Mevcut koşullar altında, Rusya ile Batı arasında artan sıkıntılardan, yaklaşan rekabetten ve ABD ile Çin arasındaki jeopolitik çıkarlar üzerindeki çatışmadan kaynaklanan zorlukların ve çeşitli konvansiyonel, nükleer ve hibrit tehditlerin Türkiye ile AB arasında daha yakın koordinasyon ve işbirliğini gerektirdiği akla yatkın bir argümandır. Sonuçta, Türkiye bir NATO ülkesi, AB'ye katılmaya aday ülke ve Birliğin Gümrük Birliği ortağı. Türkiye'nin Prag'daki AST Zirvesi'ne katılımı, Rusya karşıtı cepheye dahil olması nedeniyle önemlidir. Fakat Rusya ile artan ilişkileri Türkiye-AB işbirliğini tehlikeye atabilir ve Türkiye'nin dış politika öncelikleri ile ulusal çıkar hesaplarını değiştirebilir. Bu ortamda, Türkiye ile AB arasındaki diyalog ve angajman düzeyinin düşük olduğu göz önüne alındığında, taraflar ortak tehditlere karşı daha fazla işbirliği ve koordinasyon için elverişli koşulları nasıl oluşturabilirler?

Türkiye ve AB, Rus saldırganlığını caydırmak da dahil olmak ve fakat bununla sınırlı olmamak üzere, çok sayıda ortak paydaya sahip. Örneğin hem NATO içinde hem de AB güvenlik ve savunma politikası ve PESCO çerçevesi ile ilgili savunma ve güvenlik işbirliğinin artırılmasına ek olarak, dışişleri bakanları düzeyinde üst düzey diyalog toplantıları ve düzenli Türkiye-AB zirveleri başlatılabilir. Türkiye ve AB arasındaki işbirliği enerji güvenliği, dezenformasyonla mücadele ve yeşil dönüşüm gibi kritik alanlarda yoğunlaştırılabilir. Türkiye'nin Avrupa Yeşil Mutabakatı ile uyumunu kısmen sürdürmeyi amaçlayan Türkiye Yatırım Forumu'nun başlatılması bunun bir örneği. Türkiye ayrıca, yenilenebilir enerji kaynaklarına ve [yeşil hidrojen](#) üretmeye yönelik olumlu tutumu ile AB'nin yeşil enerjiye geçiş çabalarına katkıda bulunabilir.

Türkiye ile AB arasında daha yakın işbirliği ve diyalog, Doğu Akdeniz'i hidrokarbonlar üzerindeki çatışmaların kuşattığı bir bölge olmaktan çıkarıp, yenilenebilir enerji kaynakları üzerinde işbirliği örneği teşkil edecek bir bölgeye doğru evrilen bir paradigma değişikliğini hataya geçirebilir. Bununla birlikte, Kıbrıs konusundaki ayrışan duruşlar ile Ege konusundaki Türk-Yunan anlaşmazlığı daha yakın işbirliğinin önündeki en önemli engeller. Çeşitli AB belgelerinde ve Konsey kararlarında, Türkiye'nin eylemlerini “yasadışı ve iyi komşuluk ilişkilerine aykırı” olarak nitelendiren, Türkiye'nin tutumuna karşı kararlı bir duruşa ilişkin ifadeleri okumak mümkün. Nitekim, Avrupa Komisyonu Türkiye ile ilgili son raporunda, Türkiye'nin tüm üye devletlerin egemenliği ve toprak bütünlüğü ile uluslararası hukuka tam olarak saygı göstermesi, Doğu Akdeniz'deki gerilimleri azaltmak ve iyi komşuluk ilişkilerini teşvik etmek için adımlar atması gerektiğini [belirtti](#). Bu çerçevenin önümüzdeki dönemde Türkiye-AB ilişkilerinin gelişim yönünü belirleyeceğine kuşku yok.

Öte yandan, Türkiye'nin AB'nin dış ve güvenlik politikası açıklamalarına [%7'lik çok düşük bir uyum oranına](#) sahip olduğu görülüyor. Elbette katılım sürecini dondurulmuş halde tutarken Türkiye'nin AB ortak politika ve açıklamalarına uyum sağlamasını beklemek etkili bir strateji değil. AB reformlarından sapması nedeniyle katılım sürecinin başarısızlığından kısmen Türkiye suçlanıyorsa da 2006 yılında Kıbrıs sorunuyla bağlantılı olarak sekiz faslı askıya alan ve daha sonra üye devlet vetoları nedeniyle başka fasılları açamayan AB'dir. Bu nedenle, gerçek bir uzlaşma ve daha yakın işbirliği ancak Kıbrıs anlaşmazlığını çözmek için yeni bir çabaya ve Türkiye ile Yunanistan arasındaki ikili sorunlar konusunda daha fazla birlikte hareket etmeye bağlı olacaktır. Kıbrıs sorunu ortadan kalkmadan, AB ve Türkiye'nin güvenlik konularında

işbirliği yapması, ikili ilişkileri yoğunlaştırmaları, Türkiye'nin Tek Pazar'a entegrasyonunu hızlandırmaları ve Doğu Akdeniz'deki işbirliğini geliştirmeleri zor olacaktır.

Bu ortamda tam üyelik beklentisi, AB üyelerinin mevcut tutumları çerçevesinde en makul alternatif olmasa da, Türkiye-AB ilişkilerini düzenlemek ve Türkiye'yi Avrupa güvenlik düzenine daha fazla entegre etmek için hala en etkili çerçeve gibi görünmektedir.

Çiğdem Nas, Yıldız Teknik Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümünde öğretim üyesidir. 1988 yılında Boğaziçi Üniversitesi Siyaset Bilimini bitirmiş, yüksek lisansını Marmara Üniversitesi Avrupa Topluluğu (AT) Enstitüsü ve Londra Ekonomi ve Siyaset Bilimi Okulu'nda tamamlamış, doktorasını ise Marmara Üniversitesi AT Enstitüsü AB Siyaseti ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında tamamlamıştır. 2009 yılından beri İktisadi Kalkınma Vakfı genel sekreterliği görevini yürütmektedir. Akademik çalışma alanları arasında Avrupa birliği, bölgesel bütünleşme, Avrupa siyaseti, Türkiye-AB ilişkileri, kimlik ve demokratikleşme bulunmaktadır.